

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 5 Issue 6, p. 493-511, December 2012

**KIBRIS'TA KURULMAK İSTENEN YENİ SİSTEME GÖRE
FEDERE DEVLET SINIRLARININ BELİRLENMESİ VE
TARAFLARIN TUTUM ANALİZİ**

*DETERMINING THE BORDERS OF THE FEDERATED STATE AND THE
ANALYSIS OF THE PARTIES' APPROACH ACCORDING TO THE NEW SYSTEM
WANTED TO BE ESTABLISHED IN CYPRUS*

Doç. Dr. Soyalp TAMÇELİK

Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Abstract

The borders of sovereignty of the federated state according to the new system wanted to be established in Cyprus has been addressed in this research. In this context, the main purpose of this research is to display how internal sovereignty and administrative borders in the talks held between the sides in Cyprus will be determined and what can be done in relation to it.

Actually, in the new system to be established by the Greeks in Cyprus for the Turks, the regional borders of each federated state will be determined more by quantitative values than quality. However, it has been established that these factors carrying a deterministic feature is based more on two principles.

The first of these is that the proposals regarding territorial regulations must be able to achieve a definite, permanent, and just settlement. The second is that the creation of a bi-zonal, bi-communal, independent and detached Federated State of Cyprus will be a basis to the new Constitution to be formed.

From this point of view, the creation of a federated state based on geographical features will only be possible in two ways. One of them is the Turkish view that both the states are protected in an absolute manner, a homogenous society exists in the concerning administrative zone and that the administrative borders are determined in accordance to this. The other is the Greek view that the island

has been organized in a unitary way and the dynamics of society possessing heterogeneous characteristics are shaped.

Based on this fact, the research consists of two main sections. In the first section, determining the administrative or regional borders of the state wanted to be established in Cyprus and the analysis of concepts related to this have been addressed and examined. In the second and final section, the analyses of the stances of the Turkish and Greek Cypriots have been evaluated.

Keywords: Cyprus, Sovereignty, Border, Land, Gali Plan, Annan Plan.

Öz

Bu araştırmada, Kıbrıs'ta kurulmak istenen yeni sisteme göre federe devletlerin egemenlik sınırları ele alınmıştır. Bundan hareketle araştırmanın temel amacı, Kıbrıs'ta taraflar arasında cereyan eden görüşmelerde iç egemenliğin veya idarî sınırların nasıl belirleneceğini ve bununla ilgili olarak neler yapılabileceğini göstermektir.

Aslında Kıbrıs'ta Türklere Rumların kuracağı yeni sistemde, her bir federe devletin bölge sınırları, nitelikten çok, nicelik değerlerle belirlenecektir. Ancak belirleyici nitelik taşıyan bu unsurların, daha çok iki esasa dayandığı tespit edilmiştir.

Bunlardan birincisi toprak düzenlemeleriyle ilgili olarak yapılacak önerilerin kesin, kalıcı ve adil bir çözümü sağlayacak nitelikte olması gerekecektir. İkincisi ise oluşturulacak yeni Anayasa'da iki bölgeli, iki toplumlu, bağımsız ve bağlantısız bir federal Kıbrıs devletinin oluşturulması esas olacaktır.

Bundan hareketle Kıbrıs'ta, coğrafi esasa dayalı federal bir devletin kurulabilmesi, ancak iki şekilde gerçekleşebilecektir. Biri, iki bölgeliliğin mutlak surette korunduğu, ilgili idarî bölge içinde homojen yapıda bir toplumun bulunduğu ve buna göre idarî sınırların belirlendiği Türk görüşü, diğeri ise adanın üniter yapıda teşkilâtlandığı ve heterojen özellikteki toplum dinamiklerinin şekillendiği Rum görüşüdür.

Bu gerçekten hareketle araştırma, iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kıbrıs'ta kurulmak istenen devletin idarî veya bölgesel sınırlarının belirlenmesi ve bununla ilgili kavramların analizi ele alınıp incelenmiştir. İkinci ve son bölümde ise toprak ayarlamalarına göre Türklere Rumların tutum analizleri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Egemenlik, Sınır, Toprak, Gali Planı, Annan Planı.

Giriş:

Her uluslararası meselede olduğu gibi Kıbrıs meselesinde de kendine has özellikler vardır. Bunların en önemlisi, *toprak* meselesidir. Ancak adada yapılacak *toprak düzenlemeleri*, tarafların sadece kendi toplumsal dinamiğiyle ilgili olduğundan, bu yönü ile uluslararası bir nitelik taşımamaktadır.

Özellikle Rumların iddiasına göre Kıbrıslı Türklerin hukukî olarak kendilerine ait herhangi bir toprak parçası yoktur (Beratlı, 1991:119). Hatta Türklerin üzerinde yaşadıkları topraklar, 1974 sonrasında *de facto* olarak oluşturulmuş '*işgal topraklarıdır*'. Dolayısıyla müzakere sürecinde, Kıbrıslı Türklerin mevcut egemenlik sınırlarının, hiçbir değerinin olmadığını iddia etmektedirler.

Hâl böyle olunca egemenlik sınırlarının çizimini güçleştiren pek çok sorunla karşılaşmıştır. Çünkü bu sorun, bir bakıma *özel* ve bir bakıma da *tüzel mülkiyet*¹ olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında bu konu, meseleden etkilenen şahısların *özel mülkiyetinin* ne olacağını veya yeni sistemde *kurucu devletlerin* egemenlik sınırlarının nasıl belirleneceğini göstermesi açısından, taraflar arasında ciddi bir tartışma konusu olmuştur.

Gerçi bu tartışma konusu, Kıbrıslı Türklerin haklarını kısmen ortadan kaldıracak olması açısından daha büyük önem taşımaktadır. Kaldı ki bu konu, 1974'ten itibaren tarafların iç dinamikleri gereği en çetrefilli konu olarak gündemin ilk sıralarını hep korumuştur.

Her şeyden önce 1974 sonrasında Kıbrıs'ta ortaya çıkan '*de facto*' durum, toprak müzakereleri için tek başına bir veri olarak kabul edilmemektedir. Zira bugünkü koşullarda, özellikle uluslararası kamuoyunda bunu kabul edecek herhangi bir hukukî veya politik güç yoktur. Dolayısıyla Kıbrıs'ta '*de facto*' duruma, hukukîlik kazandırmak veya bu durumu '*de jure*' hâline getirmek, ancak savaş sonrası yapılabilecek bir anlaşmayla mümkün olabilecektir. Bunun için de gerekli olan başlıca husus, her iki tarafın tatmin edilmesinden geçmektedir. Ancak bu konu, *tazminat* yolu ile mi olacağı, *müdahale* yoluyla gerçekleşeceği, yoksa *takas* yoluyla mı halledileceği bilinmez ama meselenin esası bu noktada kilitlendiği ortadadır.

Aslında hangi çözüm yöntemi uygulanırsa uygulansın, Kıbrıs'ta toprakla ilgili kaygılar, '*de jure*' duruma gelmekle giderilebileceği aşikârdır. Esasında bu konuyla ilgili olarak birtakım anlaşmalar imzalanmamış da değildir. Özellikle iki bölgelilik ve Kıbrıslı Türklerin kendilerine ait bir toprak parçası üzerinde yaşaması gibi hususlar, Viyana'da Denktaş-Klerides arasında yapılan görüşmelerde, Denktaş-Makarios Antlaşması'nın (1977) 2. maddesinde, Denktaş-Kiprianu Antlaşması'nın (1979) 2. ve 4. maddelerinde, BM'nin ünlü 29 Mart Belgesi'nin (1989) giriş bölümünün 1., 2. ve 5. maddelerinde yer almaktadır.

Bu verilerden hareketle Kıbrıs'ta toprak meselesine hukukîlik kazandırmak temel şart olmuştur. Ancak bu şart, güvenlik ve egemenliğin mutlak şartı olarak değerlendirilmelidir. Çünkü Kıbrıs'ta taraflar arasında çizilecek hudut, Rum toplumu açısından "*azamî*" (Tülümen, 1998:240) ölçüde olmanın yanı sıra ekonominin ve savunmanın gereksinimlerine de cevap verecek nitelikte olması şarttır. Buna istinaden Türk tarafının savunduğu kriterlere göre bu ölçünün '*azamî*' olmasının ötesinde, kendi sınırları içinde mutlak egemenliğin uygulanabileceği bir anayasal koruma sağlamalıdır.

Bu araştırmada uygulanan yöntem konusuna gelince, konu daha çok *rasyonalist* bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Ancak bu araştırmada, esas itibarıyla *süreç analizine* dair bir yöntem uygulanmıştır. Dolayısıyla geleneksel hadise naklinin yerine, daha çok analitik tarih ikame edilmeye çalışılmıştır. Bu yöntemle, Kıbrıs'ta *toprak meselesinin* ve ona dair *egemenlik sınırlarının* ne olacağı, bununla ilgili kavramları ve tartışma kriterlerinin esasları, özellikle toplumlara karşı çatışmanın ana unsurları ve iç siyasal algılamaları daha iyi görülecektir.

1. Kıbrıs'ta Kurulmak İstenen Devletin İdarî veya Bölgesel Sınırlarının Belirlenmesi ve Bununla İlgili Kavramların Analizi:

Her şeyden önce devlet, canlı bir organizma gibidir. Özellikle *İbn Haldun* ve *Haushofer*, bu görüşün savunucuları olarak kabul edilmişlerdir. Onlara göre bu organizmanın temeli "*toprak, halk ve ordudan*" (Heraclides, 2002:134) mürekkeptir. Özellikle bu üçlünün her bir parçası, devletin yaşaması için gerekli olan sinerjiyi oluşturması açısından önemlidir.

¹ Bu durum, kurucu devletlerin egemenlik sınırları açısından değerlendirilmiştir.

Gerçi bu sinerjiyi, yeni bir çatışma alanı olarak da görenler vardır. Bu yüzden Haushofer, *sınırları*, devletler arasında hukuken kabul edilmiş *ayırım* çizgileri olarak değil, adeta yeni “*çatışma hatları*” (O’Loughlin-Heske, 1991:147; Dougherty-Pfaltzgraff, 1992:96-98) olarak görmektedir. Dolayısıyla *sınırlar*, değışkendirler ve canlı organizma olarak ülkelerin gücüne göre şekillenmektedirler (O’Tuathail, 1996:45-50; Tunander, 1997:3-4; Parker, 1998:30- 33, 36-37). Aslında bu görüşten hareketle denebilir ki, gerek güçlü veya gerekse zayıf devletler için olsun *sınır* mevhumu, oldukça önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak bütün bunların incelemesine geçmeden önce, konu ile ilgili olarak kavramsal tanımlamalara değinmekte büyük fayda vardır. Buna göre konu, aşağıdaki gibi tasnif edilerek incelenmiştir.

1.1. Kıbrıs'ta Kurulacak Yeni Devletin İdarî ve Egemenlik Sınırları:

Devletler hukuku bakımından bir devletin sınırları tanımlanacak olursa, şu şekilde bir tanım yapmak yerinde olacaktır. Buna göre bir devletin sahip olduğu ülke sınırlarını, diğer devletlerin ülkesinden, sahipsiz bir araziden veya açık denizlerden ayıran *farazi* bir çizgi olarak tanımlamak mümkündür (Meray, 1960:327). Kaldı ki bu çizgi, *farazi* olsa da genellikle anlaşmalarla tespit edilerek çizilmektedir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ülke sınırları ise tabii şartlar gereği deniz olması açısından fiilî bir durum yaratmaktadır. Özellikle bu duruma hukukî bir çerçeve çizebilmek için 1960 Kurucu Anlaşmalarında ve Cumhuriyet Anayasası'nda belirtilen hususlar vardır. Bu hususlar, devletin ülke bütünlüğü ile alakalıdır ve karanın denizle bulunduğu çizgi ile sınırlandırılmıştır. Bir başka deyişle, Kıbrıs'taki sınırlar, adanın bütününe şamil olduğu söylenebilir.

Aslında sınır denince akla önce o ülkenin kara sınırları gelmektedir. Ancak Kıbrıs'ta olduğu gibi devletlerin deniz, toprak altı ve hava sahalarının da sınırları vardır (Meray, 1960:327). Gerçi bu sınırların belirlenmesinde, ülkeler, hatta toplumlar arasında çeşitli sorunlar yaşandığı da görülmüştür. Özellikle adada 1974'ten sonra *iki bölgelilik* belirgin bir hal almış ve fiilî bu durum, bulunacak çözümde önemli bir kriter olarak dikkate alınması gerektiğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla ilkin Kıbrıs Türk Federe Devleti, ardından da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) olarak vücut bulan fiilî durumun yeni bir egemenlik sahasına neden olduğunu söylemek mümkündür.

Esasında Kıbrıs'taki bu yeni durum, ada içinde yeni sınırların belirlenme ihtiyacını ortaya koymuştur. Gerçi Rumlar, adanın fiilî olarak bölünmesi anlamına geldiği için bu duruma *taksim* adını vermişlerdir. Ancak Kıbrıslı Türkler bu durumu, kendi ulusal bütünlüklerinin korunması ve toplumsal güvenliklerinin sağlanması olarak görmüşlerdir. Dolayısıyla Türkler, bu sınırın oluşumunu adada yaşananların tabii bir sonucu olarak değerlendirmişlerdir. Gerçi bu durum, 1959-60 Anlaşmalarına ters gibi görünse de ‘*yaşam hakkı en kutsal hak*’ olması açısından pek de garip karşılanmamalıdır. Kaldı ki 1977 ve 1979 Doruk Anlaşmalarında ifade edildiği şekliyle *iki bölgelilik* ve *iki toplumluluk*, bulunacak yeni çözümde ciddi bir parametre olacağı kesin gibidir.

Aslında Kıbrıs'ta da olduğu gibi bir devletin veya ülkenin kara sahası, sade bir *yüzeyden* ibaret değildir. Çünkü kara sahası, aslında üç boyuttan oluşmaktadır (Akipek, 1986:26; Tekin, 1993:1). Örneğin bir devletin kara sınırları, *toprak altı sahayı* da ihtiva etmektedir. O hâlde denebilir ki kara sınırları bakımından gerek Kıbrıs Cumhuriyeti'nin (GKRY), gerekse KKTC'nin yalnızca *yatay* değil, aynı zamanda *düşey* (Akipek, 1986:26) sınırları da vardır. Dolayısıyla Kıbrıs adasının toprak altındaki doğal kaynaklarının ekonomik değeri ve önemi (Tekin, 1993:1), buraya sahip devletlerin² ve halkların³ da önemli birer varlığı

² GKRY ile KKTC kastedilmektedir.

hâline getirmiştir. Bu gerçekten hareketle son zamanlarda Kıbrıs'ın münhasır ekonomik alanları konusu gündeme gelmiş ve bu durum, taraflar arasında ciddi bir sorun olarak barışı tehdit eder hâl almıştır.⁴ Özellikle GKRY, adanın münhasır ekonomik alanlarında sadece kendisinin söz hakkı olduğunu iddia etmesi (Başeren, 2010:11-18), bu ihtilafın başlamasına neden olmuştur. Hâlbuki bu sahalarda Kıbrıs Türk halkının da hakları bulunmaktadır. Ancak KKTC'nin tanınmaması bu hakların korunmasında ciddi bir handikap oluşturmaktadır. Kıbrıslı Rumlar Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tanınmasını baz alarak, bu bölgelerde doğalgaz ve petrol aramalarında (Başeren, 2010:35-39) söz sahibi olduğunu iddia etmektedir ki, bu konuyla ilgili olara 12 numaralı münhasır ekonomik sahada petrol ve doğalgaz aranması için uluslararası şirketlere ruhsat vermiştir.

Bundan hareketle yapılacak toplumlararası müzakerelerde, tarafların egemenlik sınırları ve hakları belirlenmeden bu tür eylemelere tevessül edilmemesi gerekmektedir. Aksi takdirde toplumlararasıdaki güvenin zedelenmesi engellenemeyecektir.

1.2. Kıbrıs'ta Kurulacak Yeni Devletin İç Sınırlarının Belirlenmesi:

Aslında bütün devletlerin sınırları, kendi egemenlikleri altında olan *kara, hava ve deniz* alanlarını ifade etmektedir. Böylece devletler, kendi egemenlikleri altındaki sahalarn hem *iç güvenliğini* sağlarlar, hem de diğer devletlerin müdahale etmesini önlerler (Meray, 1960:328). Bu açıdan bakıldığı zaman Kıbrıs'ta egemenlik sınırlarının belirlenmesi, hem güvenliğin, hem de toplumlar arası barışın temini için önem taşımaktadır.

Gerçi sınırlar, genellikle anlaşmalarla belirlenmektedirler. Bu anlaşmalar, ya eskiden beri kabul edilmiş sınırlardan veya zaman aşımı ile hukukî değer kazanmış mevcut sınırların teyit edilmesinden oluşmaktadır. Bunun dışında yeni hudutların çizilmesiyle de sınırların belirlendiği de olmuştur (Meray, 1960:328; Tekin, 1993:3). Dolayısıyla Kıbrıs'ta belirlenecek iç hudut çizgisi, günümüzde hukukî değer kazanmış mevcut sınırların üzerinde yapılacak tadilatla belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Bu yüzden BM'nin çözüm plânlarının hemen hepsinde adadaki mevcut sınırları üzerinde yapılacak birtakım değişiklikler ile yeni sınırların belirlenmesine çalışılmıştır. Özellikle Annan Plâni'nda, konuyla ilgili olarak koordinatların⁵ verildiği, çok ciddi bir çalışma yapıldığı görülmüştür. Gerçi uluslararası literatürde bu tür çalışmalardan söz etmek her zaman için mümkündür. Zira barış anlaşmalarında hemen hepsinde, hudutlarla ilgili maddelerin olduğu bilinmektedir.

1.3. Kıbrıs'ta Egemenlik Sınırlarının Belirlenmesindeki Yöntemler:

Bir devlet, ülkesinin sınırlarını belirlerken ya eskiden beri kabul edilen sınır çizgisi esas almakta ya da anlaşmalarla yeni bir sınır hattı çizilmektedir (Tekin, 1993:45). Bazı durumlarda ise bir devletin ülke sınırları, üçüncü devletler tarafından kendisine zorla kabul ettirilmektedir.

Aslında siyasal usullerle kurulan bir devletin sınırları, genel olarak bu devleti kuran devletler tarafından tespit edildiği bilinen bir gerçektir. Mesela 13 Temmuz 1878 tarihinde imzalanan Berlin Antlaşması ile Almanya, Avusturya, Macaristan, Fransa, İngiltere, İtalya,

³ Kıbrıs Türk ve Rum hakları kastedilmektedir.

⁴ Daha geniş bilgi için bkz... Başeren, 2010.

⁵ Kurucu devletlerin kendi arasındaki sınırın detaylı tarifi ve koordinatları için bkz... "Kıbrıs Sorununun Kapsamlı Çözümü - 30 Mart 2004 (İlişik:1)", KKTC Cumhurbaşkanı Arşivi, Dosya: BM Önerileri - Annan Plâni, Tarih: 30 Mart 2004.

Rusya ve Osmanlı Devleti, yeni kurulan *Bulgaristan*'ın sınırlarını, böyle tespit etmişlerdir. Aynı şekilde 1919 yılında imzalanan Versailles, Saint Germain ve Trianon Antlaşmaları ile Polonya ve Çekoslovakya devletlerinin sınırları da bu şekilde çizilmiştir (Meray, 1960:329).

Bundan hareketle Kıbrıs'ta kurulacak yeni devletin kuruluş mantığı, *siyasal* perspektiften yola çıkılarak gerçekleştirileceğinden, iç egemenlik sınırları da bugünkü sınırlarının yeniden ele alınmasından başka bir yöntemin takip edilmesini engellemektedir. Çünkü Kıbrıs meselesi, özünde siyasî bir mesele olduğu için bulunacak çözümün de siyasî olacağı, iç egemenlik sınırlarının da siyasî mülahazalarla çizileceğini göstermektedir.

Keza, devletlerin kendi arasında, sınır tespitinden doğan anlaşmazlıkların çözümü için *hakeme* de başvurulduğu görülmüştür. Bu takdirde, sınır hattı '*hakem*' (Göze, 1959:18) tarafından tespit edilmiştir. Örneğin ABD ile *Büyük Britanya* arasındaki kuzeybatı sınırı 10 Ocak 1831 tarihinde, *Orange* ve *Güney Afrika Cumhuriyeti* arasındaki sınır ise 19 Şubat 1969 tarihinde *hakem* maharetiyle çizildiği bilinmektedir (Göze, 1959:18).

Kıbrıs meselesinde ise *hakemlik* süreci Gali Fikirler Dizisi ile başlamışsa da esas olarak Annan Plânı'nda belirgin bir hâl almıştır. Bu durum, her ne kadar da BM Genel Sekreteri'nin '*iyi niyet misyonu*' ile çelişir bir durum ifade etse de bu sınırın belirlenmesinde BM Genel Sekreteri'nin hakemliğine bırakıldığı görülmüştür. Gerçi Genel Sekreter de tarafların hassasiyetini dikkate alınmışsa da nihai kararı, yeni kendisi ortaya koymuştur.

Aslında devletler, sınırlarını tespit ederlerken, daha önceden aralarında var olan veya uluslararası alanda kabul edilmiş olan ya da kendilerinin de kabul ettiği bir hudut çizgisini, sınır olarak kabul etmektedirler (Tekin, 1993:4). Özellikle *Devletler Birliğine* üye olan bir devletin, bu birlikten ayrıldıklarında veya birliğin dağılması durumunda, daha önce aralarında mevcut olan sınırı yeni devletin sınırı olarak kabul etmektedirler.

Aynı şekilde bir savaş sonunda sınırlarını belirlemek için masaya oturan devletler, savaştan önce aralarında var olan sınırı, yeni hudut hattı olarak da kabul edebilmektedirler. Örneğin 1905 yılında İsveç ile Norveç (Göze, 1959:19), 1918'de de Avusturya ile Macaristan (Tekin, 1993:4), ülkeleri arasında sınır olarak eski birlik üyesi iken aralarında mevcut olan hududu, bağımsız birer devlet olduktan sonra da aynen korumuşlardır.

Bundan hareketle Kıbrıs'ta da 1963 yılında çizilen, 1974 yılında ayrışan ve 1977-1979 Doruk anlaşmalarıyla beliren iç egemenlik sınırları birtakım küçük değişiklikler ile korunabileceği ortadadır. Asgarî olarak belirlenecek bu sınırlar, tarafların iç egemenlik sınırları olarak kayda geçmeli ve bu sınırların değişmezliği, çok taraflı anlaşmalarla garanti altına alınmalıdır. Böylece kurulacak yeni devletin yürümemesi halinde, taraflar arasında yaşanacak egemenlik sınırları tartışması, başından itibaren önlenmiş olacaktır. Bu konuyla ilgili olarak en canlı örnek, eski SSCB'nin dağılmasından sonraki yaşananlar gösterilebilir. Zira Sovyetlerin dağılmasından sonra Birliği oluşturan cumhuriyetlerin kendi aralarındaki sınırlar (Tekin, 1993:4), her biri bağımsız olduktan sonra da aynen devam ettiği görülmüştür.

Özellikle Güney Amerika devletlerinin hemen hepsi, bağımsızlıklarını kazanmadan önce *İspanyol Sömürge İmparatorluğu*'nun birer eyaleti hâlindeydiler (Meray, 1960:329). Bu devletler, bağımsızlıklarını kazandıktan sonra kendileri için *eyalet hudutlarını* devlet hududu olarak kabul etmişlerdir (Meray, 1960:329; Tekin, 1993:4-5).

Bundan hareketle Kıbrıs'ta kurulmak istenen yeni devletin iç egemenlik sınırları, iki egemen devletin hükmü şahsiyeti üzerine oturtulmalıdır. Bu durum, anlaşmadan önce belirlenmeli, onay için referanduma gidilmeli ve ona göre üst siyasal çatıya entegre olmalıdır. Ola ki bu üst çatı başarı ile yürütülemez ise taraflar daha önceden belirlenmiş egemenlik

sınırlarına çekilerek, toplumsal barışı ayrı iki yoldan tatbik edebilme şansına sahip olacaktırlar.

1.3.1. Kıbrıs'taki Federe Devletlerin Sınırları Sunî Olarak Mı Belirlenecektir? Suni sınırlar, doğal etkenler göz önünde tutulmaksızın veya sınır teşkil etmeye elverişli coğrafi etkenlerin yokluğu dolayısıyla geodezik veya geometrik esaslara müracaat etmek suretiyle tespit edilen muhayyel sınırlar olarak ifade edilmektedirler (Akipek, 1988:17; Tekin, 1993:5). Ne var ki bu tür sınırların, doğal sınırlarla, özellikle de siyasal ve hukukî anlamda hiç bir fark yoktur. Sunî sınırların çizilmesinde ırmak, dağ ve göller gibi doğal oluşumlar değil de enlem ve boylamlar, bir başka deyişle *geometrik veriler* esas alınan sınırlardır (Akipek, 1988:17). Dolayısıyla Kıbrıs'ta çizilen sınırlar, teorik olarak bu sisteme uygun olacağı söylenebilir.

Özellikle Kıbrıs'ta çizilen mevcut sınırların, genel olarak Kıbrıslı Türklerin ekonomik, sosyal, siyasal ve güvenlik olarak refahını sağlamak için oluşturulmuş olduğu bilinmektedir. Bu yönü ile Kıbrıslı Türkler için ekonomide refah, güvenlikte derinlik ve sosyal hayatta yekparelik anlamını taşımaktadır. Ancak aynı durum, Kıbrıslı Rumlar için geçerli değildir. Zira bu sınırlar, 1974 yılında yapılan askerî müdahale ile adanın ikiye bölündüğünü ve bu bölünmenin sunî esaslara göre yapıldığını iddia etmektedirler. Hâl böyle olunca adanın üçte birine delalet eden KKTC sınırlarının, tartışmalı bir konu olarak ortaya çıktığı görülmüştür. Gerçi Kıbrıs'ta olduğu gibi bazı sınırların tartışmalı olmasının, onun olmadığını göstermemektedir. Dolayısıyla bugün yapılan müzakereler, bir ölçüde bu sınırın hukukî çehresini çizmeye yönelik olduğu da unutulmamalıdır.

Aslında yeryüzünün enlem ve boylamlarına göre çizilen sınırlara, "*geodezik veya astronomik sınırlar*" (Tekin, 1993:5) da denilmektedir. Örneğin ABD ile Kanada arasındaki sınırın bir kısmı 6 Mayıs 1946 tarihli İngiliz-Amerikan Antlaşması'na göre çizilmiş ve 49° enlem olarak tespit edilmiştir. Güney Kore ile Kuzey Kore arasındaki sınır ise 1945 tarihli bir karara göre 38° enlem olarak belirlenmiştir (Akipek, 1988:17).

Kıbrıs örneğinde ise 1963 hadiselerinde sonra BM Barış Gücü komutanı tarafından belirlenmiş ve adanın sadece Lefkoşa bölgesinde doğu-batı istikametinde⁶ bölünmesi gündeme gelmiştir. Bu bölünme, 1974 müdahalesiyle coğrafi bölünme olmaktan çıkmış, daha çok Kıbrıslı Türklerin egemenlik sınırı olarak tezahür etmiştir.

Bir başka konu ise geometrik sınırların, *geometrik hatlarla* tespit ediliyor olmasıdır (Meray, 1960:330). Mesela, Mısır ile Libya, Suriye ile Ürdün, Alaska ile Kanada arasındaki sınırlarla (Meray, 1960:330), Afrika'daki (Akipek, 1988:17) sömürge hudutlarının bir kısmı bu şekilde tespit edilmişlerdir. Kaldı ki Türkiye'nin komşularıyla sınırı belirlemek için yaptığı bazı anlaşmalarda da *geometrik çizgiler* esasına göre belirlendiği görülmüştür (Tekin, 1993:5). Bundan hareketle Kıbrıs'ta kurulmak istenen yeni sisteme göre Türk ve Rum federe devletlerinin iç egemenlik sınırları, siyasal bir anlaşma ile belirleneceğinden sunî sınırlar kapsamına girebileceğini söylemek mümkündür.

⁶ Türkiye'nin, garantörlük hakkını kullanarak tek başına harekete geçmesi üzerine Makarios, Dr. Küçük ve Rauf Denktaş'ı telefonla arayarak İngiliz Yüksek Komiserliği'nde bir toplantı yapılmasını talep etmiştir. Bu toplantıda '*Yeşil Hat*' anlaşması imzalanarak, Lefkoşa'nın taksimi fiilen gerçekleşmiştir. Daha geniş bilgi için bkz... Oberling, 1982:74-77; Alaysa, 1989:5 vd; Çay, 1989:73-84; Gürel, 1993:56-59; Gönübol, 1996:380-382.

1.3.2. Kıbrıs'ta Doğal Sınırların Çizilmesi Mümkün Müdür? Akarsular, dağlar ve göller gibi doğal unsurlardan yararlanılarak çizilen sınırlara, '*doğal sınırlar*' (Tekin, 1993:6) adı verilmektedir. Aslında sınırdaş devletlerin, bu tür doğal unsurlara dayanarak sınırı belirlemeleri daha kolaydır. Dolayısıyla devletlerin kendi arasındaki sınırın bir çizgi olması hasebiyle, bu çizginin tam olarak tespit edilmesi daha zahmetsiz iş bir olacaktır.

Ancak '*doğal hudutlar*' terimini, '*Doğal Hudutlar Teorisi*' ile karıştırmamak gerekmektedir. Çünkü *Doğal Hudutlar Teorisi*, uluslararası politikada çoğunlukla genişleme emelleri ile ortaya çıkan bir teoridir (Meray, 1960:331). Bu teoriye göre doğal coğrafya, devletlerin hudutlarını da göstermektedir. Dolayısıyla her devlet, ülkesini bu '*doğal*', '*adil*' ve '*gerçek*' hudutlara kadar genişletme hakkına sahiptir (Meray, 1960:331). *Doğal Hudut Teorisi* görüldüğü gibi hukuk kuralı olmaktan çok siyasal bir *irade*, hatta bir *iddiadır*. Dolayısıyla Kıbrıs Türk ve Rum federe devletinin sınırları bu şekilde belirlenmesi mümkün değildir. Zira bu teoriye göre Rumların özellikle Kıbrıs Cumhuriyeti'nin adanın tümüne şamil sayılmasını istemeleri, daha çok kuzeydeki egemen gücün etkinliğini ortadan kaldırmaya yönelik olduğu bilinmektedir. Ne var ki bu, Kıbrıslı Türkler tarafından kabul edilmesi mümkün değildir. Ancak Türklerle Rumların egemen bölge sınırlarının belirlenmesi için doğal sınır güzergâhını çizilmesi de gerçekçi bir yaklaşım değildir. Zira *doğal sınırların* çizilmesinde genellikle akarsular, dağlar, göller vb. esaslar dikkate alınmaktadır ki, bu durum Kıbrıs'ta da söz konusu değildir. Çünkü adada çizilen sınırlar daha çok ekonomik, sosyal ve güvenlik mülahazaları ile çizilmiş sınırlardır ve bundan sonra da çizilecek sınırlar, sunî hüviyetli olacağı ortadadır.

1.3.2.1. Kıbrıs'ta Dağların Oluşturabileceği Bir Sınır Olabilir Mi? Aslından iki devlet arasında *dağlardan* oluşan bir sınır çizgisi çizilebilmektedir. Ancak bu durumda, dağların hangi kısmının sınır çizgisi olacağı sorusu ortaya çıkmaktadır. Gerçi sınır çizgisinin dağın neresinden geçeceğiyle ilgili olarak çeşitli görüşler ve uygulamalar vardır. Bunlar sırasıyla '*zirve hattı*' veya '*etek hattı*' (Tekin, 1993:6) olarak ifade edilmektedirler.

Bundan da anlaşılacağı üzere bu yöntem, Kıbrıs'ta sınır hatlarının belirlenmesi için uygun bir yöntem değildir. Zira Kıbrıs'ta Türk ve Rum toplumlarını bölen herhangi bir dağ bulunmamaktadır. Hattı zatında *Beşparmak* dağlarının tamamı, adanın kuzeyinde ve KKTC egemenliğinde yer alırken, *Trodos* dağlarının tamamı ise adanın güneyinde ve GKRY'nin egemenliğinde bulunmaktadır.

1.3.2.2. Kıbrıs'ta Akarsuların Oluşturabileceği Bir Sınır Çizilebilir Mi? Aslında *nehirler* de iki devlet arasında sınır olarak kabul edilebilmektedirler. Ancak bir akarsuyun sınır teşkil edebilmesi için devamlı akması, yani senenin her mevsiminde suyun bulunması gerekmektedir (Akipek, 1988:15). Özellikle iki ülke arasındaki bir akarsuyun, *sınır* olarak kabul edilmesi hâlinde sınırın, nehrin hangi noktasından geçeceğinin belirlenmesi bir diğer tartışma konusudur. Aslından bu konuyla ilgili olarak çeşitli görüşler vardır. Bu görüşler arasında '*kıyı hattı*', '*orta hattı*' veya '*thalweg*' (Tekin, 1993:7) çizgisi sayılabilmektedir. Ancak ifade edilen bütün hususlar, Kıbrıs'ta çizilecek iç egemenlik sınırlarını belirlenmesi açısından doğru bir yaklaşım değildir. Zira Kıbrıs'ta sınır bölgelerinde olan ve sürekli akan bir akarsu bulunmadığı gibi buna dair çalışmaların kayda değer olması da mümkün değildir.

Aslında Kıbrıs'ta taraflar arasında oluşturulacak iç egemenliğe dair sınırların, uluslararası nitelik taşıyan bir anlaşmayla belirlenmesi ve tarafların ortak mutabakatıyla değiştirilmesi, en akıllıca yöntem olacaktır.

1.4. Kıbrıs'ta Özerk veya Kanton Bölgelerle İlgili Sınırların Belirlenmesi:

Kıbrıs'ta her iki tarafın mutabık kaldığı konuların başında, tarafların kendi bölgelerinde milis kuvvetlerin kurulmasını ve bunların diğer federe devletin topraklarına veya insanlarına karşı kullanılmasını önleme yükümlülüğü getirilmiştir. Gerek Gali, gerekse Annan

plânlarında getiren bu tür yükümlüklerin, Türkiye'ye ve Yunanistan'a, Kıbrıs'ın özel statüsünü bozma girişimlerine karşı harekete geçme imkânını vermiştir. Bu yüzden Kıbrıs'taki federal anayasanın ilgili maddelerinde, bu husustan mutlaka söz edilmelidir. Ayrıca anlaşmanın tarafları, toprakları üzerinde karşı tarafın toprakları ya da ona bağlı topraklardan birinin hükümeti rolünü üstlenmek iddiasında bulunan örgüt ve grupların kurulmasını ya da yerleşmesini veya öteki federe devlete karşı mücadele amacıyla olan grupların yerleşmesini, hiçbir şekilde müsaade etmeyeceklerdir.⁷ Ancak bu konuyla ilgili olarak *kanton* veya *özerk* mahiyette ifade edilecek bölgeler, sadece Gali Fikirler Dizisi'nden ifade edilmiştir.⁸ Annan Plânı'nda bu konuyla ilgili olarak herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Ancak Gali Fikirler Dizisi'nde Kıbrıs'la ilgili söz konusu durum, şu üç nokta üzerinde kilitlenmiştir.

1. Karpaz bölgesi, Türk federe devletinin iç egemenliğine bağlı ve onun himayesinde özerk bir bölge olması,

2. Bu statünün korunmasında veya tek taraflı irade sonucunda değişmesinin önlenmesi,

3. Federe devletler, kendi egemen bölgelerinde çete ve milis örgütlerinin kurulmasını ve bunların diğer federe devlet topraklarında girişecekleri saldırı ve işgalleri önlemek hususunda ortak bir yükümlülük altında kendilerini bağlı hissetmesi sağlanacaktır.

Gerçi gelişen hadiseler, *kanton* veya *özerk* bölgeden çok, toprak düzenlemeleri aracılığıyla bölgelerin kendi içinde üniter bir yapı olmasına dikkat edildiği görülmüştür. Bu yüzden daha çok göçmenin, eski yerlerine dönebilmesi tercih edilmiştir. Aslında nüfus aktarımı, *iki bölgeliliği* koruyan bir anlayış ise de *iki toplumluluğu* sulandıran bir husus olması açısından mahsurludur.

Sonuç olarak şu denebilir ki, *kanton* veya *özerk* bölgelerle ilgili sınırların⁹ belirlenmesi, mevcut sisteme pek uygun düşmeyeceği için Kıbrıs'a uygun bir model olamayacağı ortadadır.

1.5. Kıbrıs'ta Kurulması Gereken Sınır Makamları:

Kıbrıs'ta kurulmak istenen yeni devletin iç barışı için ilan edilecek *moratoryumda* veya sisteme *geçiş dönemlerinde* birtakım önlemlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır. Özellikle sınır bölgelerinin güvenliğine ve bu bölgelerde çıkması muhtemel anlaşmazlıkların çözümüne yönelik olarak Kıbrıs Türk ve Rum tarafından birinci derecede *kaymakam yardımcısı*, ikinci derecede ise daha alt memurlar tarafından çözüleceği ve makamların karşı tarafı mutlak surette bildirileceği, makam sahiplerinin isimlerinde yapılacak değişikliklerin bürokratik yoluyla birbirine bildirileceği bir sistem kurulmasında büyük yarar vardır. Ancak BM'nin hiçbir çözüm plânında, bu hususla ilgili olarak herhangi bir ifadeye rastlanılmamıştır. Özellikle bu konuyla ilgili olarak çıkabilecek anlaşmazlıkları, federal devletin merkezî

⁷ Gali Fikirler Dizisi'nin 13. ve 60. maddelerinde ve Annan Plânı'nın "*Bölüm II: Genel Hükümlerin*" 6/4. maddesinde buna dair hükümler vardır. Bununla ilgili olarak bkz... http://www.trncinfo.com/_images/belgeler/1/1992%20Gali_Fikirler_Dizisi.pdf, Erişim tarihi: 12.3.2011; "Kıbrıs Sorununun Kapsamlı Çözümü - 30 Mart 2004", KKTC Cumhurbaşkanı Arşivi, Dosya: BM Önerileri – Annan Plânı, Tarih: 30 Mart 2004.

⁸ Daha geniş bilgi için bkz... Tamçelik, 2008b:684-685.

⁹ Gali Fikirler Dizisi'ndeki kanton sınırları için bkz... Tamçelik, 2008b:1093; Tamçelik, 2010:38.

otoritesine aktarıldığı görülmüştür. Ancak intikal döneminde yaşanacak birçok uyumsuzluğa bir de bunların eklenmesi, kurulmak istenen barışa ket vurabilecektir. O yüzden federe devletin sınır bölgelerindeki mülkî erkana bu yetkilerin verilmesi daha uygun olacaktır.

Buna göre önerilen yeni sisteme göre vuku bulan hadise veya anlaşmazlıkların her biri öncelikle iki tarafın birinci derece makamları tarafından incelenmeli ve çözümlenmelidir. Bu makamların iki toplantıda sonucunda anlaşamadıkları sorunlar, her iki tarafın ikinci derecede sınır makamlarının inceleme ve çözümüne sunulmalıdır.

Kıbrıs'ta birinci derece sınır makamları, düzenli olarak ayda bir defa toplanmalıdırlar. Ancak olağanüstü toplantılar, görüşmenin içeriğini belirten belgenin ilgili tarafa iletilmesine müteakip hemen yapılmalıdır. Kaldı ki davet olunan tarafın makamları, toplantıya mümkün olan en kısa sürede gitmelidirler. Ayrıca bir engel olduğunda bu makamlar, diğer tarafın eş makamlarını haberdar etmekle de yükümlü olmalıdırlar.

İkinci derece makamlar, haftada iki defa ve gerektiğinde acilen toplanabilmelidirler. Her toplantının tarih ve saati, toplantıdan bir iki gün önce ilgililerce taraflara bildirmelidirler. Bununla birlikte ilgili sınır makamları, toplanmalarını gerektiren nedenleri ve toplanma sonucunda verilen kararları belirtmek suretiyle, Türkçe ve Yunanca iki nüsha olarak imzalarını taşıyan tutanaklar hazırlamalıdırlar. Bu tutanaklarda devamlılığı sağlayabilmek için seleften halefe teslim edilebilecek bir yapı mutlaka kurulmalıdır. Bununla birlikte toplantılar, tarafların toprakları veya daha önceden belirlenmiş müstakil bir binada dönüşümlü olarak yapılmalıdır.

Bu konuyla ilgili olarak taraflar arasında imzalanacak bir anlaşmayla, birinci ve ikinci derece sınır makamları yanlarında katip, danışman, tercüman ve gerektiğinde bilirkişi dahi bulundurabileceklerdir. Bu kişiler toplantı yerine resmi kıyafetlerle gidebilmeli ve kişi dokunulmazlığından da yararlanabilmelidirler.

Görüleceği gibi önerilen bu sistemle, Kıbrıs'ta her iki tarafın sınır makamları, çözümlenmemiş olan bütün olay ve anlaşmazlıkları, çözmeye çalışan bir organ olarak çalışabilecektir. Böylece her şeyi merkezî hükümetten beklemeden, yerel yönetim anlayışıyla çözüme kavuşturulabilecek bir sistem kurulabilecektir. Dolayısıyla söz konusu komisyon, her iki federe devletin iç egemenlik sınırlarını, düzenini ve güvenliğini temin edebilecek ve alınmasında yararlı olabilecek önlemlerin yürürlüğe konmasında her iki hükümetin tasvibine sunabilecektir.

2. Türklerle Rumların Toprak Düzenlemeleriyle İlgili Olarak Tutum Analizleri:

Kıbrıs'taki müzakereler baz alındığı zaman kurulması düşünülen devletin yapısı, muhtemel coğrafi esasa dayalı federal bir devlet olacaktır. Ancak bu devletin kurulması, iki şekilde olabileceği düşünülmektedir. Biri, coğrafi olarak iki bölge¹⁰ ve etnik olarak iki toplumlu (Mango, 2001:34) bir toprak düzenine binaen Türk görüşü, diğeri de üniter yapıda ve heterojen özellikteki toplum dinamiğine göre tesis edilecek Rum görüşüdür. Aslında temelde ve özde birbirlerinden çok farklı olan bu iki görüşün kritiği aşağıdaki değerlendirilebilir:

Birinci ihtimal Kıbrıs adası, küçük kantonlar veya vilayetler hâlinde, ama mutlak suretle federal bir devlet yapısında tesis edilebilecektir. Özellikle bu durum, Türklerin çoğunlukta olduğu bölgelerde kurulacak kantonlarla gerçekleşebilecektir. Zaten Kıbrıs'ta böyle bir durum, 1974'e gelinceye kadar fiilen uygulanmıştır. Ancak bu tür uygulamalar, Kıbrıslı Türklerin bekasını güvence altına almadığı gibi, ekonomik bakımdan da abluka altında bulunmasına neden olmuştur. Örneğin daha önceleri küçük kantonlarda yaşanan Kıbrıslı

¹⁰ Örneğin ABD yönetimi, adanın bölünmüşlüğüne 'siyasal bir realite' olarak görmektedir. Daha önceleri kültürel olarak ayrı olan bu iki toplumun, artık 'fiziksel ve siyasal' olarak da ikiye ayrıldığına işaret etmektedir. Bunun için bkz... Turkey, Greece..., 1980:49, 53.

Türkler, kendi aralarında ulaşım ve irtibat zorluğu çekmişlerdir.¹¹ Her şeyden önce bir kantondan diğer kantona geçişte, ciddi bir güvenlik sorunu oluşmuştur. Çünkü Rumlar, bir kantondan diğerine geçişte birçok engel çıkartmışlardır. O yüzden Kıbrıs Türk toplumu, kurulacak yeni sistemde küçük kantonlarda yaşayacak olması, güvenlik açısından büyük sıkıntılar doğurabilecektir. Hâl böyle olunca her an tehdit ve baskı altında bulunması muhtemel olan Türk kantonları için bu tür bir çözüm tarzının kabul edilmesi mümkün değildir. Gerçi aynı durum, Kıbrıs Türk federe devleti içindeki Rum kantonları için de geçerli olabilecektir. O yüzde yeni bir yapı kurulurken ya *kantonal* sisteme girilmemeli ya da denge için her iki federe devletin içinde bir veya birden fazla kantonal bölge oluşturulmalıdır. Aslında kantonal sistemin uygulanması, adada *iki toplumluluk* ve *iki kesimlilik* ilkelerine ters düşmektedir. Dolayısıyla bu sistemin tercih edilmemesi daha uygun olacaktır.

Kaldı ki günümüzde küçük kantonlar, ekonomik kalkınma açısından da pek uygun çözümler değildir. Çünkü bu tür kantonlar, gerek Türk, gerekse Rum toplumunu baskı altında tutacak ve ekonomik özerkliğine ket vuracaktır. Özellikle Türk kantonları için şunu söylemek mümkündür. Zira Türk kantonları, ekonomik yönden Rum ekonomisine entegre olacak, hatta zamanla Rumların içinde eriyebilecektir.

Bunun dışında Türklerin küçük kantonlar hâlinde yaşaması, toplumsal ve siyasal olarak haklarını serbestçe kullanmasına da imkân vermeyebilecektir. Gerçi Türkler için ifade edilen bu sakıncaların hemen hepsi, Rum kantonları için de ifade etmek mümkündür.

Aslında Denктаş, çok kantonlu federal devletin sakıncalarını şu şekilde ifade etmiştir:

“Çok kantonlu sistemi, fiilî bir şekilde, son 20 yıldır gördük, denedik. Kantonların etrafına büyük ölçüde asker ve silah yığılmıştır... Özellikle bir katliam sırasında, bir kaç gün... merkezle irtibatın kesilmesi halinde neler olacağı belli değildir. En iyi ihtimal, buradaki vatandaşlar rehine olarak tutulabilirler. Çok kantonlu sistem, bence pratik değildir... Tekrar küçük parçalara ayrılmaya lüzum yoktur” (Eroğlu, 1975:257).

İkinci ihtimal ise federal devlet sistemi içinde Kıbrıs'ın iki büyük bölgeye ayrılması ve iki ayrı siyasal egemen gücün oluşturulmasıdır. Aslında bugünkü toprak statüsü ve fiilî durum, bunu zorunlu kılmaktadır. Kıbrıs'ta birbirinden ayrı iki bölgenin mevcudiyeti, ancak iki ayrı devletin bölgelerine sahip olmakla ve onun üzerinde yetkilerini tesis etmekle mümkündür. Zaten 1960 Kıbrıs devletini kuran anlaşmalarda da bu durum vardır. Bugün ise bunda pek bir farklılık yoktur. Özellikle Annan Plânı'nda bile Kıbrıs'ta kurulmak istenen yeni devletin, iki ayrı toplum üzerine inşa edileceği tasarlanmıştır. Dolayısıyla bu iki toplum, bugün için bile eşit şartlarla bir araya gelmesi ve isterlerse yeni bir devlet kurabilmesi mümkündür. Ancak bu, sandıldığı gibi kolay bir iş değildir.

Her şeyden önce Kıbrıs Türk halkı, açıkça sınırları belirli bir toprak parçası üzerinde egemen bir güç olarak hayatını sürdürmek istemektedir. Aslında egemen Türk yönetimi denince, Kıbrıs Türk halkının devlet statüsüne dayandığı ve buna göre icraî yetkilerini kullandığı ifade edilmektedir. Zaten şu anda dahi, Kuzey Kıbrıs'taki mevcut yasama organı, Kıbrıs Türk halkı adına yasama yetkisini kullanmaktadır. Kaldı ki Türkler, bu yasama yetkisini kullanırken, herhangi bir organın tasdikine veya tasvibine tâbi değildir. Dolayısıyla bugün Kıbrıs Türk halkı adına kullanılan yetkiler, tamamen bağımsız ve egemenliğin tezahürü

¹¹ Bununla ilgili olarak bkz... Tamçelik, 2008a:209-256.

olarak ortaya çıkan yetkililerdir.¹² Pek tabî ki bu durum, Kıbrıs Rum halkı için geçerlidir. Ancak Türkler, Kıbrıslı Rumlar gibi adanın tek hakimi olma iddiasında değildirlere.

2.1. Türk Tarafının Tutum Analizi:

Aslında Kıbrıslı Türklerin görüşü, adada zayıf bir federasyon kurarak, merkezî hükümetin yetkilerini mümkün olduğunca azaltmaktır. Özellikle 1848 İsviçre Anayasası'nda olduğu gibi bir durum istemektedirler.

Bilindiği gibi 1848 İsviçre Anayasası'nda merkezî hükümetin yetkileri *dış ilişkiler, millî savunma ve dış ticaret* (Coddling, 1965:24) konularında tam yetkilidir. Pek tabî ki 1848 Anayasası, bugün itibarıyla çok değişmiştir. Özellikle günümüzde federal anayasanın *askeri kuvvet kullanımı, ticaret ve sanayi kanunlarının* liberasyonu dikkati çekicidir (Coddling, 1965:136). Ayrıca mevcut kantonlardan, federal devlete yetki ve güç kullanımının transferi de yapılmıştır (Coddling, 1965:203). Kaldı ki, kantonların yetkilerini daraltan ve merkezî hükümete yetki artırımına giden anayasa revizyonlarının yapıldığı da bilinmektedir (Necatigil, 1998:178). Dolayısıyla zaman içinde Kıbrıs'ta da bunlar olabilecektir. Ama bunun için zamana, zaman tanımak gerekmektedir. Aksi takdirde baştan bu tür uygulamalara gidilmesi, toplumlar arasında zuhur eden güvensizliğin daha da artarak devam etmesine ve kurtulmak istenen yeni devletin uzun ömürlü olmamasına neden olacaktır. O yüzden bu tür değişiklikleri, gelecek nesillerin yapmasına imkân tanımak gerekmektedir. Çünkü onlar, zaman içinde daha hoşgörülü olabileceklerdir.

Bunun dışında *eşitlik ilkesi*, Kıbrıslı Türkler için her şeyin üstünde olan ve taviz verilmesi mümkün olmayan konulardan biri olarak görülmektedir. Gerçi *eşitlik ilkesi*, federalizm öğretisinde en önemli ve en köklü mesele olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü federasyonlar, etnik olarak en az iki ayrı toplum veya halk arasında yapılan bir uzlaşma metinleridir. Aslında bu durum, federasyonun kurulması için en önemli kriterlerden birisidir. Dolayısıyla Kıbrıslı Türkler için bu ilkedeki vazgeçilmesi mümkün değildir.

Diğer bir konu ise federasyonu oluşturan federe devletlerinin *nüfusunun* ne olacağıdır. Aslında nüfus oranlarına dayalı temsiliyetin, *eşit temsiliyet* olmayacağından hareketle, federasyonların kurulamayacağını ifade edenler görüşler de vardır (Laipson, 1990:7). Ne var ki federasyonlarda *nüfus ilkesi*, pek de önemli bir husus değildir. Örneğin Kaliforniya'nın nüfusu, 2000 yılı verilerine göre 22.294.000 iken, bu rakam Alaska'nınkinden (403.000) 55 ve Wyoming'inkinden (468.909) de 47 kez daha büyüktür (Necatigil, 1998:179). Lakin ABD Senatosu'nda temsiliyet ilkesine göre birbirlerinden tamamen farksızdırlar.

Bir başka örnek ise İsviçre'den verilebilir. Zürih kantonu (1.112.800), Uri kantonuna (34.200) göre 32 (Necatigil, 1998:179) kez daha büyük olmasına karşın, Federal Meclis'teki temsiliyeti birbirlerine eşittir.

Aslında bütün bunlar, toplumlararası görüşmelerin başladığı 1968 yılından itibaren taraflar arasında ciddi bir tartışma konusu olmuştur. Bundan da anlaşılıyor ki, federal sistemin çalışması, toprak düzenlemelerinin adil olmasına bağlıdır. Bu da toprak ayarlamalarının tâbi olacağı kriterlere göre belirlenebilecektir. Dolayısıyla toprak ayarlamalarıyla ilgili olarak Kıbrıslı Türklerin takındığı tutum, aşağıdaki gibi ifade edilmesi mümkündür:

1. Her şeyden önce toprak ayarlamaları 1977 Doruk Anlaşması, ekonomik verimlilik, üretim ve mülkiyet sahipliği kriterleri esas alınarak değerlendirilmelidir. Anlaşma, bir bütünün parçası ve güvenlik kriterleri de göz önüne alınarak hazırlanmalıdır.

¹² KKTC'nin bağımsızlığına yönelik bilgi için bkz... Tamçelik, 2011:98-126.

2. Federasyonu oluşturacak devletlerin toprakları, iki taraf arasında anlaşarak çizilmeli ve Federal Anayasa'da ayrıntılı olarak tarif edilmelidir. Bundan hareketle federal cumhuriyetlerin sınırları, egemen İngiliz üsleri hariç, dokunulmaz ve değiştirilemez nitelikte olmalıdır.

3. Bununla ilgili olarak toprak düzenlemeleri için yerlerinden edilenler, istenilmeyen ve elverişsiz yerlere taşınmak zorunda kalmamalıdır. Özellikle Kıbrıslı Türkleri yeniden yerlerini değiştirecek, toplu göçlere mahal verilmemeli ve buna neden olacak anlaşmaya imza atılmamalıdır.

4. Ayrıca toprak düzenlemeleri ile birlikte *Güzelyurt* ve *Maraş*'a yönelik düzenlemelerin de olabileceği kabul edilmelidir.

5. Ancak bu konu, diğer meselelerin çözüme kavuşmasından sonra ele alınmasına dikkat edilmelidir.

Bundan da anlaşılıyor ki, Türk tarafı, Kıbrıs sorununda iki toplumlu ve iki kesimli federal bir çözümü benimsemiş ve “*uygulanabilir bir çözüm için toprak*” (İsmail, 1998:274) yaklaşımını benimsemiştir. Aslında bu yaklaşım, Kıbrıs sorununun çözümünde ‘*al-ver*’ tekniğinin uygulanmasından kaynaklanmaktadır.

Bu yüzden Kıbrıs Türk tarafı, kendi toprağının %29+ ile sınırlandırabileceğini kabul etmiştir (Tamçelik, 2000:403-404). Ancak Türk tarafı, federasyonun anayasal veçheleri üzerinde anlaşmaya varılmasından ve özellikle Rum tarafının federal yapı içerisindeki yetki taksimine (Tamçelik, 2000:403-404) razı olduğunu açıklamasından sonra haritanın çizilebileceğini belirtmesi de dikkat çekicidir.

Aslında yapılan müzakerelerin pek çoğunda, *toprak* ve *göçmenler* konusu görüşülmüştür (Gürel, 1992:17; Deliceirnak, 1993:122). Hâlbuki Kıbrıs'ta kurulmak istenen federasyonda *coğrafi esasların* önemi, her şeyin üstünde olmalıdır. Zira *coğrafi esasa* dayanmayan herhangi bir federasyondan söz etmek mümkün değildir. Dolayısıyla Türk tezine göre federasyonu kabul etmek demek, bu esası da kabul etmek anlamına gelmektedir. Kaldı ki federasyonlar, *federe devletlerin* toprak bütünlüğünü tanımakta ve kapsamaktadırlar (Kıbrıs Sorunu, 1975:9). Ancak Kıbrıs'ta da olabileceği gibi her federasyonun *coğrafi taksimatı*, farklı ölçülere göre yapılabilecektir. Bu yüzden günümüzde hiç bir federal devlet, bir diğerine benzememektedir. Örneğin İsviçre ile eski SSCB arasında benzerlik dahi kurulamamaktadır. Hatta aynı federasyon içindeki federe devletler arasında bile tek bir nüfus ölçüsünden veya coğrafi esastan söz edilememektedir.

Bundan hareketle Kıbrıslı Türkler, adada federasyon kurulacaksa *coğrafi esasa* dayalı olmasını ve temel güvenlik gereksiniminin sağlanabilmesi için ‘*iki kesimliliğin*’¹³ korunmasını şart koşmaktadırlar. Bundan da anlaşılıyor ki Kıbrıslı Türkler, federasyon içinde iki egemen devletin olmasını ve bu devletçiklerin Kıbrıs'ın iki halkına tebarüz etmesini istemektedirler. Aynı zamanda kurucu devletçiklerin her biri, kendi halkı tarafından müstakilen yönetilmelidirler. Buna göre kurucu devletçiklerin her birinin ayrı ayrı anayasaları ve buna

¹³ “1990 Yılında Sunulan 27 Sayfalık Türk Önerileri”, KKTC Cumhurbaşkanı Arşivi, Dosya: Türk Önerileri, Tarih: 1990, s. 1.

tekabül edecek siyasî yapıları olmalıdır.¹⁴ Ayrıca kurucu devletçiklerin bütünlüğü ve sınırları güvence¹⁵ altına alınacak ve bu durum, hiçbir şekilde 'ihlâl'¹⁶ edilmeyecektir.

Bütün bunlardan sonra şu denebilir ki Türk tarafının siyasal eşitlikten, iki bölgelilikten, self-determinasyon ve egemenlik hakkında, Türkiye'nin etkin ve fiili garantisinden taviz vermesi oldukça zor görünmektedir.

2.2. Rum Tarafının Tutum Analizi:

Kıbrıslı Rumlara göre kapsamlı bir anlaşmasının en önemli meselelerinde birisi, hiç kuşku yok ki *toprak* meselesidir. Aslında toprak meselesi, doğrudan doğruya federe devletlerin egemenlik sınırı, mülkiyet ve göçmenlerin geri dönmesi ile alakalıdır. Bunun için de en uygun çözümün, ivedilikle bulunmasını istemektedirler.

Ancak Kıbrıslı Rumların bu konuyla ilgili olarak yapılacak düzenlemelerden anladığı şey, bütün Rumlarının kendi yerlerine ve evlerine geri dönmesi, mülkiyet hakkının korunması ve federe devletlerin idarî sınırlarının belirlenmesi yönündedir (Necatigil, 1998:386). Bundan hareketle Kıbrıslı Rumların toprak ve idarî sınır belirleme konusundaki hedefleri şu şekilde ifade edilebilmektedir:

1. Barış için toprak
2. Yaşayabilir çözüm için topraktır.¹⁷

Aslında bu durumun gerçekleşmesi için Rumlar, iki opsiyonlu bir öneri plânı hazırlamışlardır. Bunlardan ilki, Rum yönetiminin egemenliğine devredilecek bölgelerin yüzölçümü ne kadar *az* ise, egemen Türk bölgesindeki Rum nüfusu o kadar *çok* olması kararlaştırılmıştır. Dolayısıyla Rumlar, *toprakla göçmenler* arasında ters orantılı bir ilişki kurulmuşlardır. Özellikle bu durumda, Rum nüfusun güvenliği için büyük kasabalarda toplanılmasına dikkat edilecektir.

İkinci opsiyon ise bunların hiç biri olmayıp, egemen Türk yönetimi altındaki bölgenin yüzölçümü %20'ye kadar düşürülecek ve Kıbrıs Türk toplumunun tek karakterli olması sağlanacaktır. Ancak bugünkü durumda %36.5'lik yüzölçümü, %20'ye kadar düşecektir.

Bundan da anlaşılacaktır ki Kıbrıslı Rumların iki opsiyonlu öneri plânı, idarî sınırların yüzölçümü ile yerlerine geri dönecek göçmenlerin miktarı, negatif korelasyonla ilişkilendirilmiştir. Böylece biri artarken, diğerrinin azalmasına dikkat edilmiştir.

Kaldı ki bu durum, büyük ölçüde Gali Fikirler Dizisi'nde ve Annan Plânı'nda uygulandığı görülmüştür. Özellikle ortaya konan haritalarla bu durumun gerçekleştirilmeye çalışıldığı anlaşılacaktır. Aslında haritalar üzerinde yapılan incelemelerden de görüleceği gibi iki federe devletin sınırları ile egemen Rum yönetimine bırakılacak bölgelerin yüzölçümü, daha çok yer değiştiren kişilerin mülklerine geri dönebilmeleri ile ilintilidir. Bu ilinti, Annan Plânı'nda da vardır. Zira bu plâna göre göçmenlerin geri dönmesi ne kadar çok sağlanır ise egemen Türk bölgesinin yüzölçümü o kadar çok olması kararlaştırılmıştır. Bu durumda toprak ve göçmenler konusunda kurulan ilişki, pozitif bir korelasyon olduğu görülmüştür.

¹⁴ "1990 Yılında Sunulan 27 Sayfalık Türk Önerileri", KKTC Cumhurbaşkanı Arşivi, Dosya: Türk Önerileri, Tarih: 1990, s. 1.

¹⁵ "1990 Yılında Sunulan 27 Sayfalık Türk Önerileri", KKTC Cumhurbaşkanı Arşivi, Dosya: Türk Önerileri, Tarih: 1990, s. 1.

¹⁶ "1990 Yılında Sunulan 27 Sayfalık Türk Önerileri", KKTC Cumhurbaşkanı Arşivi, Dosya: Türk Önerileri, Tarih: 1990, s. 1.

¹⁷ Bunun için bkz... "Letter to UN Secretary – General from President Denktash Dated 21 November 1994", KKTC Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Dosya: Mektuplar, Tarih: 1994; Dodd, 1995:30.

Hâlbuki taraflar arasında bütün meseleler halledilmedikçe, toprak düzenlemeleri ile ilgili tartışmaların bir anlam taşımadığı ortadadır. Ancak BM Genel Sekreterleri bile bu konuyla ilgili olarak baskı yapmaktan geri kalmamışlardır. Zira BM, tarafların *toprak düzenlemeleri* ile *yer değiştiren kişiler* geri dönmesi konusunda yeterince ilerleme sağlayamadığını düşünmektedir. Bundan hareketle Cuellar, Gali, Annan ve son olarak da Banki-Moon, bu konuya müdahale ederek, toprak düzenlemeleriyle göçmenlerin durumu hakkında neler yapılabileceğini incelemiştir.

Ancak Rum yönetimi, yapılan birçok öneriyi doğrudan reddetmesi üzerine taraflar arasındaki görüşmeler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Böylece BM, iki taraf arasında derin güven bunalımı olduğunu kabul etmek zorunda kalmıştır.

Aslında bütün bunlar göstermektedir ki Kıbrıs Rum yönetimi, adada federasyona dayalı bir çözümü ve bunun iki bölgeliliğe şamil olmasını isteksizce kabul etmektedir (Denker, 2001:57). Çünkü Rumlara göre iki bölge bir federasyona ‘*evet*’¹⁸ denildiği takdirde, Enosis’in tarihe mal olacağını gayet iyi bilinmektedirler.

Özellikle Türk tarafı, her iki toplumun kendi egemen bölgesinde yaşamasını ve ‘*iki kesimliliğin sulandırılmamasını*’¹⁹ savunurken, Rum tarafı bunu özgürlüklerin sınırlandırılması olarak nitelendirmiş ve isteyen vatandaşların istediği bölgede yaşaması gerektiğini savunmuştur (İsmail, 1998:433). Aslında Rumlar, kendi isteklerinin gerçekleşmemesi halinde, adanın tamamen ‘*Türkleşeceğine*’²⁰ inanmaktadırlar. Gerçi bu görüş, Kıbrıslı Rumlar arasında yaygın olarak kabul edilen bir görüştür. Kaldı ki Kıbrıslı Rumlar, federasyonu kabul ederken, kabul şartlarında, federal devletlerin, hiçbir şekilde federal anayasadan *ayrılmayı* veya *ayrı* bir siyasal birim (Clerides, 1991:105; Necatigil, 1998:84) olmayı düşlememek gerektiğini savunmuşlardır.

Görünen odur ki federe devletlerin sınırlarının belirlenmesi, taraflar arasında en önemli sorunlardan birisi olarak ortaya çıkmaktadır (Laipson, 1990:7). Aslında Annan Plânı’nı kabul etmeyerek Rumlar, bu konuyla ilgili olarak Türk tarafı üzerinde baskı yapmayı başarmışlardır. Özellikle Türk tarafına yapılan baskılar, *Maraş* ve *Güzelyurt’un*²¹ bazı bölgelerinin geri verilmesi yönünde olmaktadır.

Sonuç

Her şeyden önce Kıbrıs’la ilgili olarak hazırlanan ve nihaî olması beklenen metinler, uygulamadaki kolaylıkların ve sağlanan barışın esasları dikkate alınarak hazırlanmalıdır.

Özellikle bugünkü dünya nüfusunun üçte birinin, federal devlet tipiyle yönetildiğinden, çağımızın federal devlet tipinde, üye devletlerin yetkileri ve statülerinde

¹⁸ Rauf R. Denkaş, “Niye Ayrı Devlet?”, Zaman Gazetesi, 19 Aralık 1975, No: 56621, s. 2.

¹⁹ http://www.trncinfo.com/_images/belgeler/1/1992%20Gali_Fikirler_Dizisi.pdf, Erişim tarihi: 12.3.2011.

²⁰ Bu konuyla ilgili olarak bkz... “Hristostomos: İki Bölgelilik Tehlikelidir”, Fileleftheros Gazetesi, 17 Ağustos 1997, No: 9551, s. 10; “Başpiskopos: Kıbrıs Elden Gidecek Diyor”, Eleftherotipia Gazetesi, 28 Eylül 1992, No: 874, s. 3; “Rum Basın Bülteni”, Türk Ajansı Kıbrıs Arşivi, 28 Eylül 1992, s. 4; “Hristostomos: İki Bölgelilik Tehlikelidir”, Mahi Gazetesi, 30 Nisan 1998, No: 332, s. 10; Delicermak, 1997:85; Greek Cypriot..., 1998:10.

²¹ Bunun için bkz... “Vasilu: Rumlar Trajik Noktaya Vardırıldı”, Kıbrıs Gazetesi, 18 Haziran 1993, No: 602, s. 18; “Vasilu’nun Tavizleri”, Eleftherotipia Gazetesi, 13 Kasım 1992, No: 3214, s. 4; “Rum Basın Bülteni”, Türk Ajansı Kıbrıs Arşivi, 13 Kasım 1992, s. 4; Necatigil, 1998:387; Alkan, 2002:14.

farklıklar göze çarpmaktadır. Mesela İsviçre'nin kantonları, üçüncü bir devletle gümrük ve sınır anlaşmaları akdedebilmekte veya eski SSCB üyeleri, BM Teşkilâtı'na üye olabilmekteydiler.

Bu yüzden Kıbrıs'ın yeni statüsü düzenlenirken, şayet uygulanabilecek ise *federal devlet* tipi tercih edilecektir. Ancak bu tercih yapılırken, dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta daha vardır. Özellikle merkezî devlete bırakılan yetkilerle, federe devletlerin yetkileri arasında mantıksal bir bağlantı kurulmalıdır. Bundan hareketle federe devletin idarî ve iç egemenliğine dayalı hakların, merkezî otoriteye bırakılan haklardan daha fazla olmasına dikkat edilmelidir. Bununla ilgili en önemli göstergelerden birisi de federe devletlerin egemenlik sınırlarının belirlenmesidir. Bu sınırlar hangi yöntemle belirlenirse belirlensin, genel olarak siyasî bir mesele olduğu için müzakere masasında ve al-ver tekniği çerçevesinde olacağı açıktır. Ancak kati sınırların belirlenmesinden sonra egemenlik haklarının korunmasına önem verilmelidir. Çünkü Kıbrıs'ta, federasyon kabul edilse bile, federal devletin kendine has iradesi, zamanla üstünlük sağlayan bir hüviyet kazanabilecektir. O yüzden federe devletlerin hakları törpülenebilecektir.

Bunun dışında dikkat edilmesi gereken bir diğer konu da toprak veya kurucu devletlerin egemenlik sınırlarının nasıl belirleneceği konusudur. Özellikle bununla ilgili olarak *nitelikten ziyade, nicelik değerlere* daha çok önem verilmesi gerekecektir. Fakat bu niceliğin, iki temel unsura dayalı olması gerektiği düşünülmektedir:

1. Kıbrıs'ta toprak konusunda yapılacak her türlü öneri kesin, kalıcı ve adil bir çözümü desteklemelidir. Ayrıca bu önerilerin, çözümü kolaylaştırıcı nitelikte olması, makul ölçüler içinde kalması beklenirken, Kıbrıs'ta yeni sorunların oluşmamasına ve tarafların güvenliğini tehlikeye düşürmemesine de özen gösterilmelidir.

2. Kabul edilecek Anayasa'da, bir yandan iki bölge, iki toplumlu, bağımsız ve bağlantısız bir federal Kıbrıs devletini, öte yandan da iki toplumun kendi kendini yönetme hakkını, birbirleri ile barış içinde ve yan yana yaşayabilmesini garanti altına almalıdır.

Aslında tarafların, Kıbrıs'ta yaşayabilir bir düzen kurabilmeleri için öncelikle yukarı da ifade edilen değerleri korumalı ve kollamalıdır. Ancak bunun için de tarafların iyi niyetli ve hoşgörülü olmaları gerekecektir.

KAYNAKÇA

“1990 Yılında Sunulan 27 Sayfalık Türk Önerileri”, **KKTC Cumhurbaşkanı Arşivi**, Dosya: Türk Önerileri, Tarih: 1990.

AKİPEK, İlhan. **Devletler Hukuku Şahıslarında Devlet**, Ankara, 1986.

ALASYA, Halil F. “Kıbrıs'ta Kayıplar Meselesi”, **Türk Kültürü**, XXVI/309 (Ocak 1989), s. 5-11.

ALKAN, Hüseyin. “Planda Taraflar Neyi İstemiyor”, **Hürriyet Gazetesi**, 8 Aralık 2002, No: 211256, s. 14.

BAŞEREN, Sertaç Hami. **Dispute Over Eastern Mediterranean Maritime Jurisdiction Areas**, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010.

“Başpiskopos: Kıbrıs Elden Gidecek Diyor”, **Eleftherotipia Gazetesi**, 28 Eylül 1992, No: 874, s. 3.

- BERATLI, Nazım. **Kıbrıs'ta Ulusal Sorun**, Lefkoşa, 1991.
- CLERIDES, Glafkos. **Cyprus: My Depositin**, Vol. IV., Alithia Publishing Co. Ltd., Nicosia, 1991.
- CODDING, G.A. **The Federal Government of Switzerland**, Boston, 1965.
- ÇAY, Abdülhalük. **Kıbrıs'ta Kanlı Noel - 1963**, TKAE Yay., Ankara, 1989.
- DELİCEİRMAK, Orbay (der.). **Haklılık ve Kararlılık (Tepkiler Demeti)**, Lefkoşa, 1993.
- DELİCEİRMAK, Orbay (der.). "Toprak Konusu ve Rum Tutarsızlıkları 1964-1996", **KKTC Cumhurbaşkanlığı Arşivi – Yayınlanmamış Özel Rapor**, Lefkoşa, 1997.
- DENKER, M. Sami. **Kıbrıs Sorunu – Bir Millet ve Devletin Yaşama Hakkı**, Türk Metal Sendikası Araştırma Bürosu Yayınları, Ankara, 2001.
- DENKTAŞ, Rauf R. "Niye Ayrı Devlet?", **Zaman Gazetesi**, 19 Aralık 1975, No: 56621, s. 2.
- DODD, Clemenet H. **The Cyprus Issue - A Current Perspective**, 2. Edition, The Eothen Press, England, 1995.
- DOUGHERTY, James E. and Jr. Robert L. PFALTZGRAFF. "Antagônistikés Theôries Diethnôn Sxeseôn: Mía Synolikê Apotimêsê" (**Contending Theories of International Relations**), Vol.: 1, *Papazisi*, Athena, 1992, s. 92-113.
- EROĞLU, Hamza. **Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekâtı**, Emel Matbaacılık, Ankara, 1975.
- GÖNLÜBOL, Mehmet (ed.). **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, 9. Baskı, Siyasal Kitapevi, Ankara, 1996.
- GÖZE, Ayferi. **Devletin Ülke unsuru, Sınırları ve Devletle Olan Münasebeti**, İstanbul, 1959.
- Greek Cypriot Anti-Federation Statements**, Ministry of Foreign Affairs and Defence Turkish Republic of Northern Cyprus, September 1998.
- GÜREL, Şükrü S. "Çözülüşe Neden Olmayan Bir Çözüm", **Hürriyet Gazetesi**, 21 Temmuz 1992, No: 322154, s. 17.
- GÜREL, Şükrü S. **Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)**, Ankara, 1993.
- HERACLIDES, Alexis. **Yunanistan ve Doğudan Gelen Tehlike Türkiye Türk-Yunan İlişkilerimde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları**, Çev. Mihalis Vasilyadis ve Herkül Millas, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- "Hıristostomos: İki Bölgelilik Tehlikelidir", **Fileleftheros Gazetesi**, 17 Ağustos 1997, No: 9551, s. 10.
- "Hıristostomos: İki Bölgelilik Tehlikelidir", **Mahi Gazetesi**, 30 Nisan 1998, No: 332, s. 10.
- http://www.trncinfo.com/_images/belgeler/1/1992%20Gali_Fikirler_Dizisi.pdf, Erişim tarihi: 12.3.2011.
- İSMAİL, Sabahattin. **Kıbrıs Üzerine Bildiriler**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP) Yayınları, Lefkoşa, 1998.

- Kıbrıs Sorunu**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Sevinç Matbaaları, Ankara, 1975.
- “Kıbrıs Sorununun Kapsamlı Çözümü - 30 Mart 2004”, **KKTC Cumhurbaşkanı Arşivi**, Dosya: BM Önerileri – Annan Plânı, Tarih: 30 Mart 2004.
- LAIPSON, Ellen B. **Cyprus: Status of U.N. Negotiations**, USA Foreign Affairs and National Defense Division – March 8, 1990, Washington, 1990.
- “Letter to UN Secretary – General from President Denktash Dated 21 November 1994”, **KKTC Cumhurbaşkanlığı Arşivi**, Dosya: Mektuplar, Tarih: 1994.
- MANGO, Adrew. “Avrupa'nın İçinde Nasıl Bir Kıbrıs”, **Kıbrıs Sorunu ile İlgili Yeni Görüş Açıkları**, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2001, s. 31-38.
- MERAY, Seha L. **Devletler Hukukuna Giriş**, C. I., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları Ankara, Ankara, 1960.
- NECATAGIL, Zaim M. **The Cyprus Question and The Turkish Position in International Law**, Revised 2. Edition, Biddles Ltd Guildford and King's Lynn, Oxford University Press, London, 1998.
- O'LOUGHLIN, John and Henning HESKE. “From ‘Geopolitics’ to ‘Geopolitique’: Converting A Discipline for War to A Discipline for Peace”, Nurit Kliot and Stanley Waterman (eds.), **The Political Geography of Conflict and Peace**, Belhaven Press, London, 1991, s. 141-158.
- O'TUATHAIL, Gearoid. **Critical Geopolitics: The Politics of Writing Global Space**, London, 1996.
- OBERLING, Pierre. **The Roud to Bellapais, The Turkish Exodus to Northern Cyprus**, Columbia University Press, New York, 1982.
- PARKER, Geoffrey. **Geopolitics: Past, Present and Future**, London, 1998.
- “Rum Basın Bülteni”, **Türk Ajansı Kıbrıs Arşivi (TAK)**, 13 Kasım 1992, s. 4.
- “Rum Basın Bülteni”, **Türk Ajansı Kıbrıs Arşivi (TAK)**, 28 Eylül 1992, s. 4.
- TAMÇELİK, Soyalp. “20. Yüzyılda Kıbrıs'taki İç Göç Hareketleri ve Toplumsal Özellikleri”, **1. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu Bildiri Kitabı-I (21-23 Kasım 2008)**, Yayına Hazırlayan: Ulvi Keser, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, Ankara, 2008a, s. 209-256.
- TAMÇELİK, Soyalp. “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıs'la İlgili 789 Sayılı Kararı ve Buna Bağlı Toprak Hukuku”, **III. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi 13-17 Kasım 2000**, C. III (Kıbrıs Sorunu ve Turizm), Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları: 15, Gazimağusa, 2000, s. 391-414.
- TAMÇELİK, Soyalp. “Kıbrıs İçin Düşünülen Federal Anayasanın Özellikleri”, **Zirve Üniversitesi Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (OSAM) Stratejik Analiz Serisi**, Kasım 2010, s. 1-40.
- TAMÇELİK, Soyalp. “Türk Cumhuriyetleri Açısından KKTC'nin Tanınma Olgusu ve Esasları”, **21. Yüzyılda Türk Dünyası Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı – 2-5 Aralık 2010**, Lefke Avrupa Üniversitesi ve Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği, Ankara, 2011, s. 112-133.

- TAMÇELİK, Soyalp. **Kıbrıs Meselesinin Çözüm Plânları (BM'nin 789 Kararına Göre)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2008b.
- TEKİN, Kâzım. **Türkiye'nin Kara Sınırları ve Komşularıyla Sınır İlişkileri**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1993.
- TUNANDER, Ola. "Introduction", **Geopolitics in Post-Wall Europe: Security, Territory and Identity**, Ola Tunander, Pavel Baev and Victoria Ingrid Einagel (ed.), London, 1997, s. 2-18.
- Turkey, Greece, and NATO: The Strained Alliance**, U.S. Senate, Committee on Foreign Relations, A Staff Report, Washington, 1980.
- TÜLÜMEN, Turgut. **Hayat Boyu Kıbrıs - Hatıra**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1998.
- "Vasiliu: Rumlar Trajik Noktaya Vardırıldı", **Kıbrıs Gazetesi**, 18 Haziran 1993, No: 602, s. 18.
- "Vasiliu'nun Tavizleri", **Eleftherotipia Gazetesi**, 13 Kasım 1992, No: 3214, s. 4.